

СТАН ПРОДУКТИВНОСТІ ПРАЦІ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ УКРАЇНИ

Васильєва О.О.

В статті наведені результати досліджень щодо рівня та перспектив розвитку сільськогосподарської галузі України. Запропоновані напрями зростання продуктивності праці через вдосконалення механізмів оплати праці, розвиток соціально-культурної сфери та кадрове забезпечення.

Постановка проблеми. Останнім часом зростає інтерес до аграрного сектора економіки України як до джерела забезпечення продовольчої безпеки, основною передумовою якої виступає досягнення стабільного зростання сільськогосподарського виробництва. Однак, діяльність більшості вітчизняних аграрних підприємств характеризується зниженням ефективності внаслідок низької продуктивності праці. Проблема підвищення продуктивності праці поєднує ефективність використання робочої сили, матеріально-технічних, фінансових та земельних ресурсів. Тому дослідження проблем зростання продуктивності праці у взаємозв'язку із соціально-економічними, техніко-технологічними та організаційними чинниками дії на неї є надзвичайно актуальним з точки зору сучасної економічної теорії та практики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню продуктивності праці у сільському господарстві та виявлення резервів її зростання присвятили роботи відомі вчені А.Г. Бабенко, В.Г. Горкавий, В.С. Дієсперов, П.М. Макаренко, Л.О. Мармуль, Т.І. Олійник, Б.Й. Пасхавер, Н.Я. Пітель, П.Т. Саблук, С.Г. Струмилін, В.В. Юрчишин та ін. Незважаючи на значний обсяг проведених досліджень у напрямку виявлення резервів росту продуктивності сільськогосподарської праці, далеко не всі аспекти цього питання достатньо вивчені, зокрема, не вирішена проблема низької мотивації аграрної праці, створення належних умов праці та відтворення трудового потенціалу.

Метою дослідження є визначення напрямів зростання продуктивності праці в сільському господарстві на сучасному етапі розвитку економіки.

Виклад основного матеріалу. Сільське господарство України протягом останніх десяти років істотно зменшило свій внесок до валової доданої вартості – з 13,0% у 2000 році до 9,3% у 2009 році [1, с.17], проте вдалося не знизити рівень сільськогосподарського виробництва у порівнянні з 1990 роком (8,5%). Аналіз галузевої структури виробництва України відносно країн світу (рисунок 1), сприятливі кліматичні умови та відповідні земельні ресурси показують перспективи щодо конкурентних переваг вітчизняного аграрного виробництва з точки зору як продовольчої безпеки так і ефективності інвестицій.

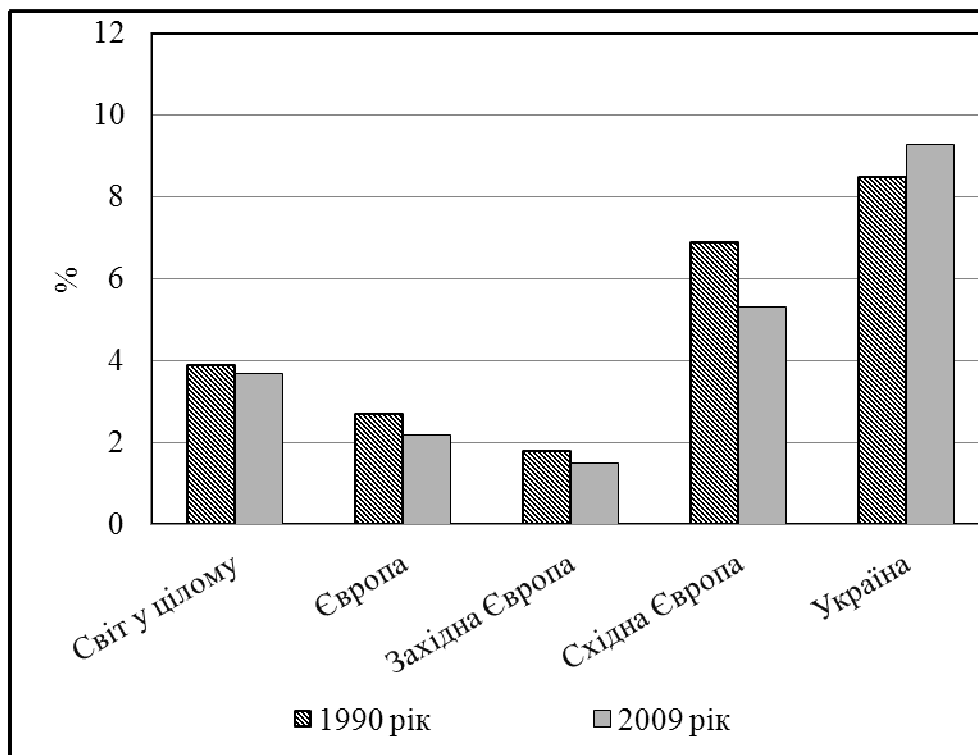

Рис. 1. Обсяги внеску сільського, лісового та рибного господарства у валову додану вартість, % [1]

Сільське, лісове та рибне господарство в структурі виробництва валової доданої вартості за видами економічної діяльності держав-членів Європейської економічної комісії Організації Об'єднаних Націй (ЄЕК ООН) займає 3%, в той час як для України у 2009 році його частка

складає 11% [1, с. 20], що також дає підстави стверджувати про перспективи збільшення обсягів реалізації сільськогосподарської продукції на експорт.

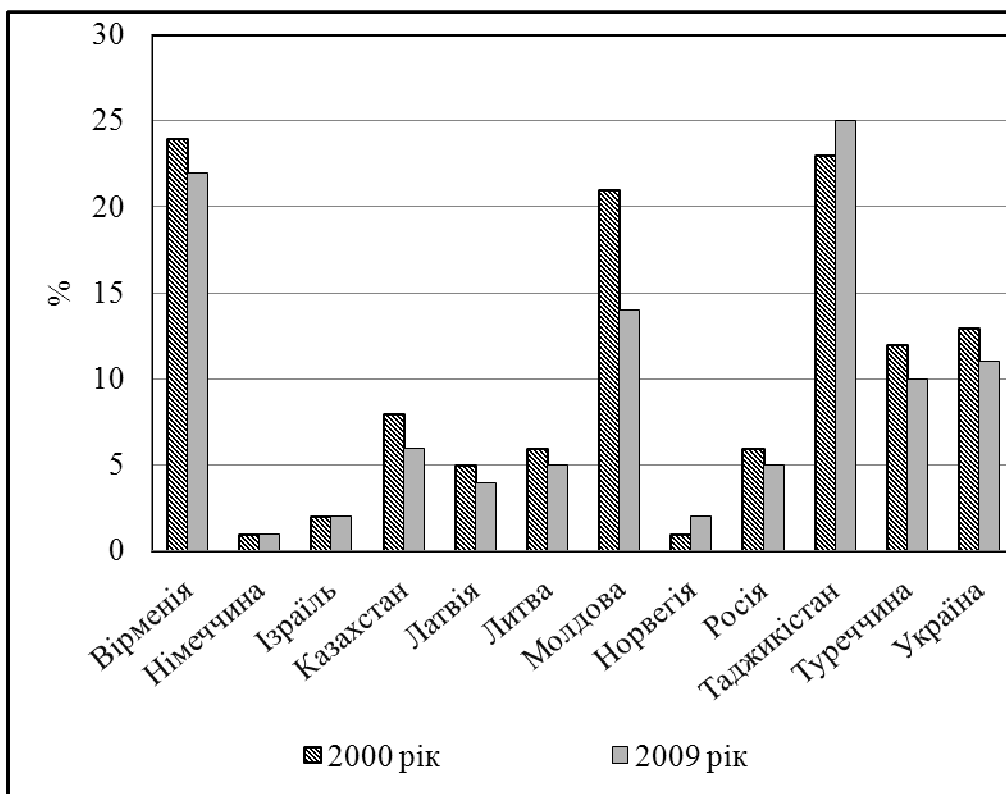

Рис. 2. Сільське, лісове та рибне господарство у структурі виробництва ВДВ за видами економічної діяльності у 2000 і 2009 рр., % до ВДВ країни, у дол. США за ПКС 2005 р. [1]

Продуктивність праці як основа зниження собівартості продукції має важливе економічне значення, тому що за цих умов забезпечується збільшення обсягів виробництва продукції та її здешевлення [2, с. 35]. Основою зростаючого виробництва продуктів споживання є не тільки наявність земельних ресурсів, родючість ґрунтів, кліматичні фактори, а й продуктивність праці в сільському господарстві, наявний рівень якої, незважаючи на природні та матеріально-технічні ресурси, не відповідає сучасним вимогам, є значно нижчим від продуктивності праці

розвинутих європейських країн та не набагато перевищує за цим показником деякі країни СНД (рисунок 3).

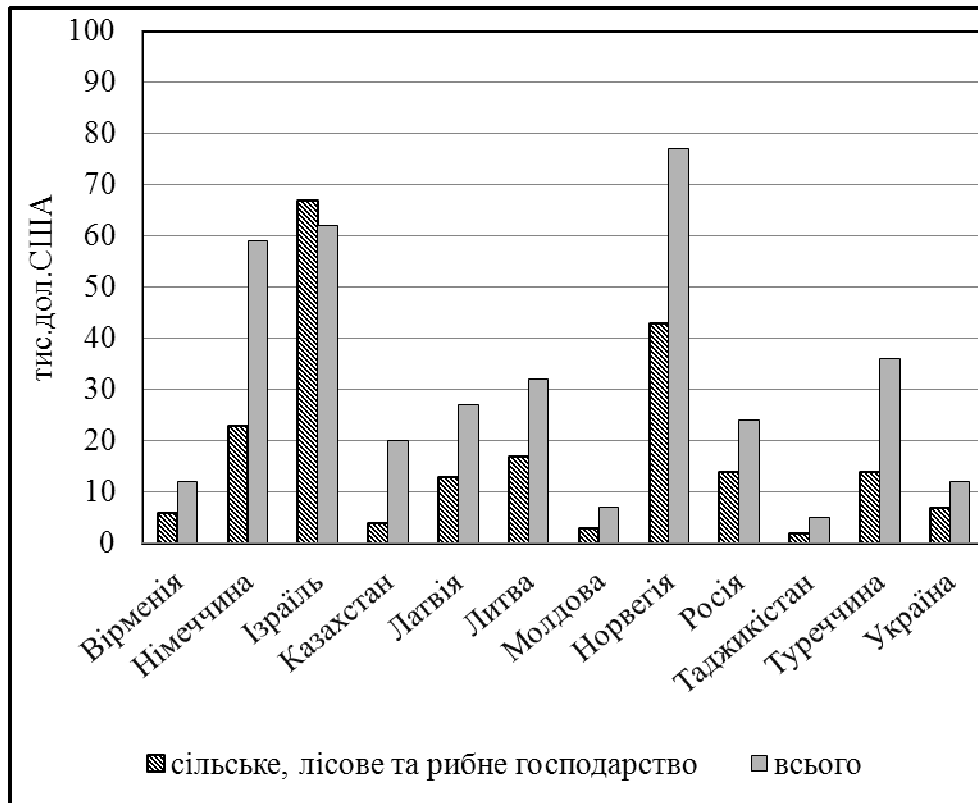

Рис. 3. Продуктивність праці країн регіону ЄЕК ООН за 2009 р. (ВДВ у міжнародно зіставних цінах тис. дол. США, в цінах і ПКС 2005 р. на 1 зайнятого) [1]

Хоча рівень продуктивності праці за всіма галузями економіки в Україні відносно інших країн ЄЕК ООН складає лише 28,8%, вітчизняне сільське господарство має найвищий показник продуктивності праці відносно інших країн – 48,2%. Така ситуація, з одного боку, також дає перспективи нарощування сільськогосподарського виробництва, а, з іншого, пояснюється способом розрахунків продуктивності праці згідно методології МОП, оскільки у кількості зайнятих не враховуються особи, які працюють на власних присадибних ділянках [1, с.25]. Середньорічна

чисельність зайнятих у сільському господарстві України за останні десять років поступово зменшується при збільшенні загальної чисельності зайнятих на фоні зменшення кількості населення (рисунок 4).

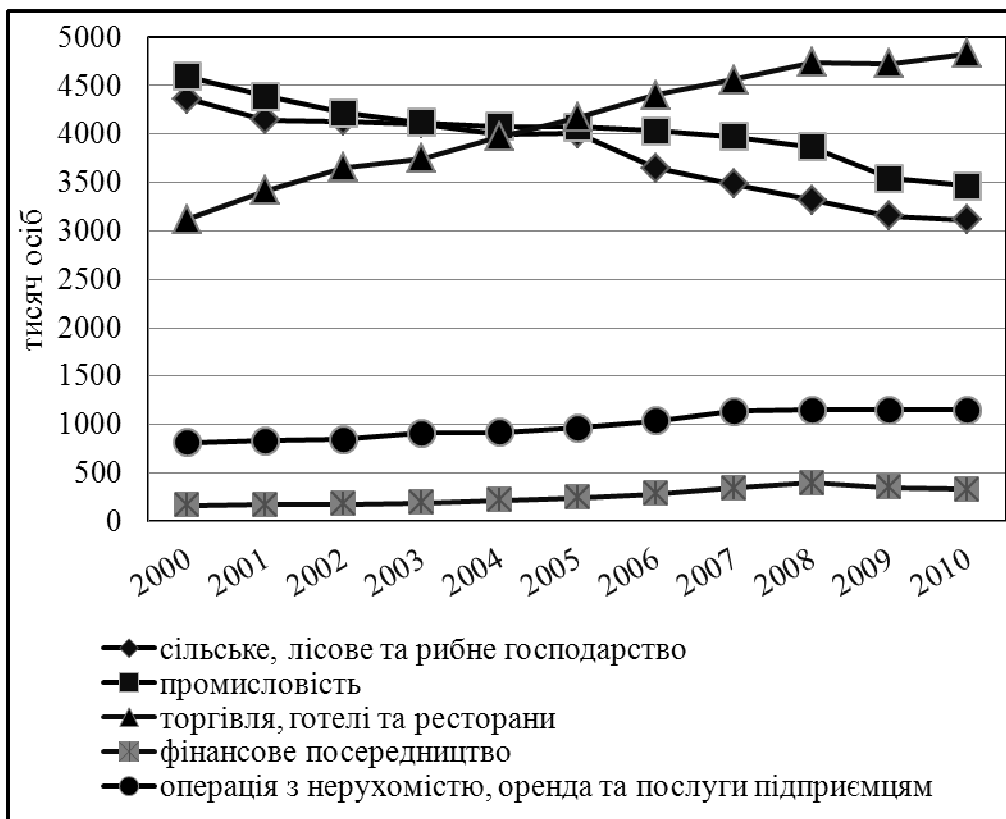

Рис. 4. Середньорічна чисельність зайнятих за видами економічної діяльності, тис. осіб [1]

Економічна сутність продуктивності праці визначається її складовими елементами, основними з яких є інтенсивність праці та продуктивна сила праці. Нормальна інтенсивність праці передбачає можливість повного відновлення здатності людини до праці, тобто такої організації робочого часу і відпочинку, яка дає змогу не знижувати показники життєдіяльності людського організму. Нормальну інтенсивність праці забезпечує не тільки використання матеріально-технічного прогресу в процесі виробництва, а й створення відповідних

умов відпочинку, побуту, розвитку, зокрема, для сільських жителів. На жаль, тільки 2% сільських населених пунктів мають дитячі лікарні, 12% - амбулаторно-поліклінічні установи. Побут сільського населення забезпечений газопроводами у 36% сіл, централізованим водопостачанням у 22% сіл, дорогами з твердим покриттям – 58% сіл [3, с.42].

Продуктивна сила праці забезпечується рівнем розвитку й впровадженням у виробництво науково-технічного прогресу, рівнем кваліфікації та професіоналізмом працівників. У галузі сільського господарства України рівень освіти персоналу аграрних підприємств достатньо низький – тільки 15% зайнятих мають базову вищу освіту, а 12% - повну вищу освіту.

В процесі ефективного використання персоналу особливе значення має матеріальне стимулювання праці. Розвиток аграрного сектора економіки України за рахунок інтенсифікації виробництва, впровадження у виробництво досягнень науково-технічного прогресу, заміни живої праці уречевленою, неможливий без гідного рівня оплати сільської праці. Ріст заробітної плати у галузі сільського господарства значно відстає від середньої заробітної плати для інших галузей економіки. При низькому рівні оплати праці у сільському господарстві, який у 2011 р. становив 63% до середнього рівня по Україні і був майже у 3,5 рази нижчий від оплати праці працівників, зайнятих фінансовою діяльністю, селяни поповнюють свої доходи за рахунок самозайнятості в особистому господарстві та соціальних допомог, які за останні роки дещо збільшилися. Особисте селянське господарство залишається важливим джерелом доходу сільських сімей, адже в господарствах населення України виробляється значна частина продукції сільського господарства. Аналіз динаміки продуктивності праці та середньомісячної заробітної плати в сільськогосподарських підприємствах виявляє стійку негативну тенденцію до зростання випереджаючими темпами заробітної плати порівняно з темпами росту продуктивності праці (рисунок 5).

У порівнянні з розвиненими країнами відставання України за рівнем оплати праці є більшим, ніж за рівнем продуктивності праці, що свідчить про те, що пересічний працівник в Україні недоотримує оплату праці у порівнянні із затраченими зусиллями, а низька оплата праці зумовлює низьку її продуктивність.

Такий дисбаланс свідчить про хибний механізм формування оплати праці у галузі сільського господарства, який не залежить від

результатів праці, втрачена керованість в управлінні продуктивністю праці [3].

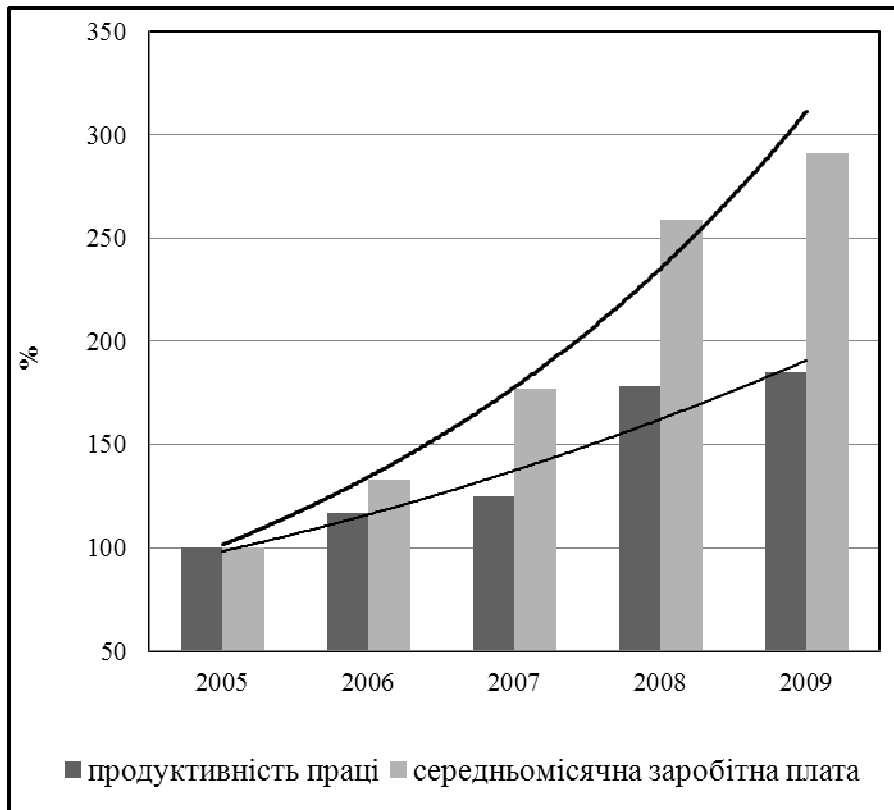

Рис. 5. Індеси продуктивності праці та середньомісячної зарплатної плати в сільськогосподарських підприємствах, % до попереднього року

Для вирішення проблем мотивації сільськогосподарської праці доцільно на державному рівні впроваджувати системи регулювання мотиваційного процесу, що передбачає комплекс економічних, організаційних, правових і адміністративних заходів, спрямованих на підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва, поліпшення умов праці і зростання продуктивності. Мотиваційний механізм праці в сільському господарстві України має значні резерви і потенціал розвитку, що за сприятливих умов дає можливість реалізувати й забезпечити життєво необхідні інтереси та потреби людини [5, с.148].

Висновки. Виявлення резервів підвищення продуктивності праці на сільськогосподарських підприємствах дасть змогу на основі науково обґрунтованої аграрної політики щодо мотивації праці, кадрового забезпечення, розвитку соціальної сфери села відродити рівень сільськогосподарського виробництва України і тим самим зміцнити продовольчу безпеку та збільшити національний дохід.

Література:

1. Ризики та перспективи розвитку України у період посткризового відновлення: монографія / [А.І. Даниленко, В.В. Зимовець, В.І. Сіденко та ін.]; за ред. чл.-кор. НАН України А.І. Даниленка; НАН України, Ін-т екон. та прогноз. НАН України. – К., 2012. - 348 с.
2. Берник М.Д. Значення продуктивності праці, резерви її підвищення та вплив на ефективність діяльності підприємства / М.Д. Берник // Продуктивність агропромислового виробництва. – 2012. - № 22. - С. 34-36.
3. Бабенко А.Г. Особливості відтворення трудового потенціалу в аграрному секторі України / А.Г. Бабенко, О.О. Васильєва // Україна: аспекти праці. – 2012. - №5. – С. 38-45.
4. Семикіна М.В. Продуктивність праці: методологія вимірювання, передумови зростання / М.В. Семикіна // Наукові праці КНТУ. Економічні науки. – 2010. – Вип. 17.
5. Спесівцев А.Л. Формування системи мотивації та оплати праці в сільському господарстві / А.Л. Спесівцев // Продуктивність агропромислового виробництва. – 2011. - № 19. - С. 146-148.

Abstract

Vasilyeva O.O.

The state of the labour productivity in the agriculture of Ukraine

The results of studies concerning the development prospects of the Ukrainian agricultural sector are described in the article. The directions on how to improve the labour productivity growth using the reimbursement mechanisms for the development of social and cultural facilities and staff are offered.